

Izvješće civilnog društva o praćenju provedbe nacionalnih strategija za integraciju Roma u Republici Hrvatskoj

Prepoznavanje slijepih točki u politici inkluzije Roma

Pripremio:
Siniša-Senad Musić
Svibanj 2020.

**Izvješće civilnog društva o praćenju
provedbe Nacionalne strategije za
integraciju Roma u Hrvatskoj**

Prepoznavanje slijepih točki u politici inkluzije Roma

Pripremio:
Siniša-Senad Musić
Svibanj 2020.

Izvešće je pripremio gospodin Siniša-Senad Musić, neovisni savjetnik.

Izvešće je pripremljeno u sklopu pilot-projekta Civilni monitor za Rome „Izgradnja kapaciteta romskog civilnog društva i jačanje njegovog uključivanja u praćenje nacionalnih strategija za integraciju Roma“. Pilot-projekt provodi se za Europsku komisiju, odnosno Glavnu upravu za pravosuđe i potrošače. Koordinira ga Centar za političke studije Srednjoeuropskog sveučilišta (CEU CPS), u partnerstvu s Europskom mrežom lokalnih zajednica Roma (ERGO mreža), Europskim centrom za prava Roma (ERRC), Fundación Secretariado Gitano (FSG) i Fondom za obrazovanje Roma (REF), te se provodi s oko 90 nevladinih organizacija i stručnjaka iz 27 država članica.

Unatoč tomu što je pilot-projekt Civilni monitor za Rome, u okviru kojeg je pripremljen izvještaj, koordiniran od strane CEU-a, izvješće predstavlja konstatacije autora i ne odražava nužno stavove CEU-a. CEU se ne može smatrati odgovornim za bilo kakvu upotrebu informacija sadržanih u njemu.

SADRŽAJ

POPIS SKRAĆENICA	5
SAŽETAK	6
UVOD	7
SUDJELOVANJE MLADIH ROMA	11
Objašnjenje problema	11
Pozadina i uzrok problema	11
Odgovor politike na probleme	16
ROMSKA DJECA U POSVOJITELJSKIM NEROMSKIM OBITELJIMA	17
Objašnjenje i uzrok problema	17
Odgovor politike na problem	18
PREPORUKE	20
DODATAK: KONTROLNI POPIS ZA STRATEGIJU ZA ROME NAKON 2020.GODINE	22
Pozadina	22
Popis za provjeru	22
LITERATURA	24

POPIS SKRAĆENICA

CMS	Centar za mirovne studije
MP	Saborski zastupnik
NGO	Nevladina organizacija
NRIS	Nacionalna strategija za uključivanje Roma
RCM	Alternativni izvještaj provedbe strategije za uključivanje Roma
RYO	Romska organizacija mladih
RYO CRO	Romska organizacija mladih Hrvatske

SAŽETAK

Izvješće je rezultat trogodišnjeg ciklusa projekta RCM-a u Hrvatskoj koji ima za cilj praćenje provedbe Hrvatske nacionalne strategije za integraciju Roma (NRIS). Izvještaj se fokusira na dvije teme: sudjelovanje mladih Roma i romska djeca usvojena u neromskim obiteljima. Uz to, izvješće sadrži prilog s popisom za razvoj dokumenata za integraciju Roma nakon 2020. godine.

Sudjelovanje mladih Roma

Sudjelovanje romske mladeži u različitim životnim sferama, poput tržišta rada, politike ili civilnog društva, općenito nije zadovoljavajuće. Mladi Romi suočeni su s dvostrukim nedostatkom – diskriminirani su zbog etničke pripadnosti od strane većine, a dobnu diskriminaciju trpe od strane vlastite zajednice i poslodavaca. Kao posljedica toga, glas romske mladeži se ne čuje, a potrebe romske mladeži nisu nigdje zastupljene; ovo je posebno ozbiljno u slučaju mladih Roma iz segregiranih naselja.

Postoje i prepreke na strani romske mladeži koje im onemogućavaju značajnije i učinkovitije sudjelovanje; ove prepreke uključuju: nedostatak motivacije, nedostatak samopoštovanja i nedostatak potrebnih vještina i drugih resursa (ekonomskih i socijalnih) za sudjelovanje u javnom odlučivanju ili građanskom samoorganiziranju. Te prepreke i manjak sudjelovanja doprinose njihovoj marginalizaciji. Kao što je autor ovog izvještaja osobno doživio i može da potvrdi, povećana integracija u uobičajeno društvo i povećani osobni rast ponekad mogu rezultirati otuđivanjem romskih pojedinaca iz marginaliziranog dijela romskog društva. To dodatno ograničava mogućnosti takvih pojedinaca da preuzmu vodeće uloge i sudjeluju kako u redovnom društvu, tako i u marginaliziranom dijelu romskog društva.

Romska djeca u posvojiteljskim neromskim obiteljima

Hrvatska se nikad nije bavila ovom temom, a zbog propisa o zaštiti osobnih podataka vrlo je teško dobiti bilo kakvu statistiku o tome koliko romske djece odrasta u posvojiteljskim neromskim obiteljima.

Međutim, ispitane osobe za ovo izvješće navele su da ne-romske obitelji koje posvajaju romsku djecu trebaju posebnu podršku, strukturnu i ciljanu. Romska djeca trebaju biti u kontaktu s njihovim podrijetlom, a usvojitelji koji nisu Romi moraju imati podršku u rješavanju manifestacija anticiganizma s kojima se mogu suočiti njihova djeca i cijela njihova obitelj, jer se roditelji posvojitelji koji nisu Romi rijetko pripremaju za posvajanje romskog djeteta.

Potrebe ove skupine trebale bi se riješiti u NRIS-u nakon 2020. godine i u strategiji reforme deinstitutionalizacije zemlje.

UVOD

Romska populacija u Hrvatskoj je mala; Posljednjim popisom stanovništva iz 2011. godine identificirano je 16.975 Roma, odnosno 0,5-1,0% ukupnog stanovništva. Međutim, nedavna istraživanja pokazala su veći broj od oko 25.000 Roma koji žive u Hrvatskoj.¹ Pravni i politički okvir zemlje značajno razlikuje pripadnike romske nacionalne manjine u odnosu na romsko stanovništvo općenito. Dok se prva skupina odnosi na samoprogllašene Rome koji imaju hrvatsko državljanstvo, druga skupina uključuje Rome koji nemaju hrvatsko državljanstvo, kao i hrvatske državljanke koji se nisu izjasnili kao Romi. U Hrvatskoj su razlike između ove dvije skupine ogromne; romska nacionalna manjina ima posebna prava zagwarantirana Ustavnim zakonom o manjinama i mogu se koristiti dostupnim afirmativnim mjerama planiranim u okviru NRIS-a. S druge strane, Romi koji nemaju status službeno pripadnosti nacionalnoj manjini nemaju pravo na takve mjere.

Trenutni dokumenti politika relevantni za uključivanje Roma su Nacionalna strategija za uključivanje Roma 2013.-2020.² i Akcijski plan za provedbu NRIS-a 2019.-2020.³ Hrvatska nije imala Akcijski plan za provedbu NRIS-a tijekom 2017. i 2018.⁴. Središnja vlada osnovala je poseban odbor za praćenje provedbe NRIS-a u kojem nacionalna tijela izvještavaju o provedenim mjerama, a članovi romskog odbora pružaju povratnim informacijama predstavnicima nacionalnih vlasti na lokalnoj i regionalnoj razini.⁵ Provedba hrvatskog NRIS-a također je evaluirana od vanjskih stručnjaka.⁶ Svakoj lokalnoj i regionalnoj vladi preporučuje se da razvije akcijski plan za uključivanje Roma, sve dok na njihovom teritoriju postoji definirani broj romskih stanovnika, ali u stvarnosti mnogi od njih to nisu učinili. U praksi se vodeće uloge po pitanju Roma češće zauzimaju regionalne vlasti nego lokalne samouprave. Županije su one koje na regionalnoj razini preuzimaju vodstvo po pitanju integracije Roma.⁷

Tijekom 2019. godine na području obrazovanja došlo je do značajnih promjena. Nacionalna stipendija za Rome u tercijarnom obrazovanju povećana je za 30 posto i trenutno iznosi približno 175 EUR mjesečno. Nacionalna stipendija za Rome u

¹ Pogledajte: Romski civilni nadzornik (2018.) Izvještaj o praćenju civilnog društva o provedbi nacionalnih strategija integracije Roma u Hrvatskoj: fokusiranje na strukturalne i horizontalne preduvjete za uspješnu provedbu strategije, dostupno na: <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-1-croatia-2017-eprint-fin.pdf>

² Nacionalna strategija uključivanja Roma 2013.-2020., Dostupna na: <https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/arhiva/Nacionalna%20strategija%20za%20uklju%C4%8Divanje%20Roma%20za%20razdoblje%20od%202013.%20do%202020.pdf>

³ Akcijski plan za provedbu NRIS-a 2019.-2020. Dostupan na: <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti//Akcijski%20plan%20za%20provedbu%20Nacionalne%20strategije%20za%20uklju%C4%8Divanje%20Roma%20za%20razdoblje%20od%202013.%20do%202020.%20godine.%20za%202019.%20i%202020.%20godinu.pdf>

⁴ Kao što se odnosi na prvo izvješće RCM-a (op. Napomena 2), tadašnja politička situacija bila je nestabilna, s obzirom na to da je novoizabrana vlada pala i da su novi izbori održani početkom 2016. godine; kao posljedica ove nestabilnosti, NRIS nije revidiran. Dakle, Odbor za praćenje provedbe NRIS-a nije osnovan 2016. godine, a nije razvijen ni Akcijski plan za provedbu NRIS-a nakon 2015. godine. Kad vlada nije stabilna, tim pitanjima se ne daje prednost. Također, Hrvatski sabor treba usvojiti NRIS i Akcijski plan koji je izradio Vladin ured za ljudska i manjinska prava i njegove dokumente. Taj ured također ima nedovoljno resurse i nema dovoljno osoblja.

⁵ Za više informacija pogledajte: Roma Civil Monitor (2018) (op. Cit. Bilješka 2).

⁶ Evaluacija nacionalne strategije za uključivanje Roma: <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Evaluation%20of%20Croatian%20NRIS%20-%20Report%20EN.pdf> <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Evaluation%20of%20Croatian%20NRIS%20-%20Report%20EN.pdf>

⁷ Za više informacija pogledajte Civil Civil Monitor (2018) (op. Cit. Bilješka 2).

srednjoškolskom obrazovanju također je povećana za 40 posto i trenutno iznosi oko 95 EURA mjesečno.

Broj romskih studenata u Hrvatskoj dosegao je više od 32, što predstavlja najveći broj romskih studenata zabilježen ikada u Republici Hrvatskoj.⁸ Vladin Ured za ljudska i manjinska prava priprema nacionalnu kampanju s ciljem podrške i motiviranja Roma da nastave školovanje, a koja bi trebala krenuti tijekom 2020.⁹ S druge strane, povučene su neke negativne mjere koje se tiču stipendija za Rome u visokom i srednjem obrazovanju u Gradu Zagrebu. Promjena je otežala Romima kao potencijalnim korisnicima stipendije u usporedbi s drugim ciljanim skupinama: dok kandidati za program stipendiranja za druge ugrožene ciljane skupine imaju pravo na potporu nakon što su godinu dana boravili u gradu, podnositelji zahtjeva za posebni namjenski program stipendiranja Romi trebaju imati najmanje pet godina prebivališta (zanimljivo, članovi gradskog vijeća Roma podržali su ovu mjeru, jer pokušavaju sačuvati te ograničene resurse kako bi podržali lokalne Rome koji su dužeg boravka u zajednici).

Što se tiče zapošljavanja, mnogi Romi su zaposleni posljednjih godina (od 2017.).¹⁰ Razlog za to nisu mjere koje pruža hrvatsko zavod za zapošljavanje i njihove mjere za Rome, nego veća potražnja za radnom snagom. Mnogi su hrvatski državljani iselili iz Hrvatske, a zemlja je suočena s izazovom nedostatka ljudskih kapaciteta na tržištu rada. To je pružilo mogućnosti zapošljavanja za Rome i za ljude iz manje razvijenih zemalja regije i šire. Zaposlenost Roma ima pozitivan utjecaj na ostala područja inkluzije Roma.¹¹

Osim ovih pozitivnih pomaka, porast antiromskog rasizma zabrinjava Hrvatsku, a posebno međimursku županiju. Romi se u medijima češće prikazuju kao ljudi koji zloupotrebljavaju dohodak od socijalnih naknada da bi konzumirali alkohol i kockanje.¹² Stereotipi koji se tiču romske zajednice pojačavaju se i prikazuju ih kao ljude koji krađu i čine druga krivična djela.¹³ Regionalne vlasti i Vlada reagirali su pripremajući kaznene mjere protiv siromašnih Roma, umjesto da pokušavaju pomoći da izbjegnu svoje siromaštvo i marginalizaciju.¹⁴ Rastuću društvenu napetost možemo ilustrirati pokretom koji sebe naziva "Želim normalan

⁸Autor je izračunao na temelju pregleda broja korisnika romskih stipendija i prikupljanja podataka od studenata. Realni broj, uključujući one koji nemaju koristi od romskih stipendija ili ne sudjeluju u mrežama / aktivnostima romske mladeži i studenata, može biti još veći.

⁹ Više informacija o obrazovanju potražite u: Izvještaj o civilnom društvu za praćenje provedbe nacionalnih strategija integracije Roma u Hrvatskoj: Procjena napretka u četiri ključna područja strategije, dostupno na: <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-2-croatia-2018-eprint-fin.pdf>

¹⁰Izvješće civilnog nadzornika Roma za 2019. godinu (op. Cit. Bilješka 10) otkrilo je da se Hrvatska posljednjih godina susrela s problemom iseljavanja radno sposobnih odraslih osoba. Potražnja za radnom snagom pogađa čitavu zemlju i pruža Romima više mogućnosti za rad - više nego što imaju politike zapošljavanja. Zapravo, u posljednjih nekoliko godina zbog ove pojave povećava se broj zaposlenih Roma. Od siječnja do lipnja 2017. godine zaposleno je 430 Roma, od čega 135 Romkinja, uključujući Romkinje samo s osnovnim obrazovanjem (155), zatim Romi bez osnovnog obrazovanja (129) i Romi s strukovnim obrazovanjem (122). Najveći broj zaposlenih Roma su muškarci u dobi od 20 do 24 godine (111). U istom je razdoblju samo 200 Roma (127 muškaraca i 73 žene) bilo zaposleno javnim mjerama rada, a samo mali broj Roma putem drugih državnih mjera (sedam putem mjere „potpore zapošljavanju“ i samo jedan putem potpore samozapošljavanju), Ne postoje konkretni podaci o sektorima u kojima su Romi zaposleni, ali na osnovu prijavljenog obrazovnog statusa i na osobnom iskustvu autora, oni očigledno rade u tvornicama, na gradilištima i određenom broju posla tijekom ljetne turističke sezone u kampovima i hotelima, uglavnom u usluzi čišćenja i prehrane (ne kao profesionalci).

¹¹ Više informacija o zapošljavanju potražite u: Civil Civil Monitor (2019) (op. Cit. Bilješka 10)

¹² <https://epodravina.hr/video-medimurci-zele-uvesti-vaucere-za-rome-orsus-nije-istina-da-trosimo-na-alkohol-i-kocku/>

¹³ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/detalji-strave-u-medimurju-ovo-nije-prvi-put-da-je-nozem-nasrnuo-na-zenu-a-do-svade-je-doslo-zbog-optuzbi-za-seksualno-zlostavljanje-kceri/9984967/>

¹⁴ <http://hr.n1info.com/Vijesti/a487175/Kajtazi-protiv-vaucera-za-Rome-u-Medjimurju.html>; <https://www.mnovine.hr/hrvatska/aktualno/matija-posavec-o-prijedlogu-izdavanja-vaucera-za-socijalu-vrijeme-je-da-svi-u-ovoj-drzavi-shvate-da-onaj-koji-ima-odredena-prava-mora-imati-i-odredene-obaveze/>

život u Međimurju“ ,čiji neki osnivači pripadaju krajnjoj desnici političkog spektra,¹⁵ to dobiva veću medijsku vidljivost i političku podršku. Čak i neki romski političari koji žele dobiti političke bodove podržavaju ovu inicijativu.¹⁶

Pokret organizira protu-romske prosvjede koji odjekuju društvenim mrežama na način da mnogi takve postove dijele i komentiraju. Rasističke objave na društvenim mrežama dehumaniziraju Roma, pozivaju na njihovo istrebljenje i hvale Hitlera ili Pavelića (vođu hrvatskog fašističkog ustaškog pokreta). Kao odgovor na ovu napetost, Vlada je poslala dodatne policijske službenike i socijalne radnike u Međimursku županiju, ali situacija se nije poboljšala.

Jedan od utjecaja implementacije pilot-projekta RCM-a u Hrvatskoj bio je taj što se takvi fenomeni jasno nazivaju anticiganizmom, izrazom koji se prije u zemlji nije koristio. Taj su fenomen prepoznale i grupe civilnog društva (Centar za mirovne studije (CMS) i Romska organizacija mladih Hrvatske) koje su bile angažirane na razvoju interkulturalnog tečaja za romske posrednike, koji će anticiganizam uključiti kao jednu od teme tečaja (tečaj je bio planiran za ožujak 2020., ali je morao biti otkazan zbog krize COVID-a19).

Iako je hrvatska vlada pokazala političku volju da se uhvati u koštac s problemom isključenosti Roma i financirala mjere uključivanja (uz značajno korištenje sredstava EU-a), nedavno se čini da ta tema gubi prioritet na političkom planu, smatraju sugovornici.¹⁷

Postojeći NRIS, koji je važio do kraja 2020. godine, smatra se snažnim dokumentom politike unatoč određenim nedostacima koji su iskazani u evaluaciji dokumenta. Vlada je poduzela korake za prikupljanje osnovnih podataka kako bi se omogućile bolje praćenje rezultata provedbe NRIS-a. Sve ove aspekte trebalo bi uzeti u obzir kada će Hrvatska razvijati novi strateški dokument za uključivanje Roma nakon 2020. godine, o čemu je riječ u dodatku ovom izvješću.

Dva glavna poglavlja ovog izvješća odabrana su u savjetovanju s ne-romskim i romskim civilnim društvom i tiču se dva pitanja koja trenutnim okvirom politika za uključivanje Roma nisu dovoljno riješena: sudjelovanje romske mladeži i podrška ne-romskim obiteljima s usvojenim Romka djeca. Ovi su predmeti odabrani postupkom u kojem je širok krug dionika (uključujući nevladine organizacije i stručnjake) morao odabrati „tri najbolje“ teme s popisa potencijalnih tema, a zatim dati prednost svojem odabiru. Zatim su razgovarali o subjektima s visokim bodovanjem sa predstavnicima civilnog društva i timom RCM-a. Zanimljivo je da je ne-romsko civilno društvo isključilo jedan potencijalni predmet: kvaliteta obrazovanja u odvojenim razredima. Predstavnici romskog civilnog društva to su smatrali moguće problematičnim, jer se može shvatiti da svojstveno potiče segregaciju i može riskirati da potreba za desegregacijom više nije u centru pažnje; nedostatak kvalitetnih podataka o ovom pitanju iz kojih bi se mogli izvući zaključci također se smatrao problematičnim.

Tijekom istraživanja autor je organizirao jednu fokus grupu u Poreču s 15 mladih Roma i drugu u Mariji Bistrici s 14 romskih i dva ne-romska sudionika. Organizirana je i druga fokus grupa s dionicima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Ministarstva unutarnjih poslova, Grada Zagreba i Međimurske županije. Intervjuirani pojedinci uključivali su saborskog zastupnika koji među ostalima predstavlja i Rome, gospodina Veljka Kajtazija; predsjednicu krovnog udruženja Roma u Hrvatskoj „Kali Sara“, gđa. Suzana Krčmar; predstavnike 22 druge romske i ne-romske udruge; četiri majke iz ne-romskih obitelji koje su posvojile romsku djecu; radnike u sustavu socijalne skrbi; Romske aktiviste; i predstavnike Vijeća romske nacionalne manjine u Međimurju, Zagrebu i Slavanskom

¹⁵ <https://www.facebook.com/zelimnormalanzivotumedjimurju/>

¹⁶ <https://www.facebook.com/pernari/videos/1257427914454394/>

¹⁷ Mišljenja predstavnika lokalnih vijeća romske nacionalne manjine i romskog civilnog društva intervjuirana su za ovo izvješće.

Brodu. Dodatne informacije potrebne za drugo poglavlje o posvojiteljskim ne-romskim obiteljima dobivene su intervjuom s predstavnikom udruge „Adopta“. Dva su romska studenta bila uključena u istraživanje i pisanje izvještaja: gospodin Milan Horvat, student u BA nastavnom programu; i gospodična Marina Horvat, studentica pravnog programa BA.

SUDJELOVANJE MLADIH ROMA

Objašnjenje problema

Mladi¹⁸ Romi suočavaju se s dvostrukom diskriminacijom zbog svoje nacionalnosti i godina. Dobna diskriminacija je s jedne strane povezana s tradicionalnim patrijarhalnim kulturološkim obrascima unutar romske zajednice koji ne podržavaju proaktivno ponašanje ili vodstvo mladih, a s druge strane sa slabim položajem mladih s ograničenim ili nikakvim prethodnim radnim iskustvom na tržištu rada.¹⁹ Kao posljedica toga, sudjelovanje Roma u svim poljima (politici, romskom ili uobičajenom civilnom društvu, medijima, tržištu rada, vijećima roditelja) vrlo je malo i nedovoljno da bi imali utjecaja.

Mladi Romi su suočeni s mnogim problemima i izazovima osim diskriminacije, poput ranih brakova, očekivanja patrijarhalnog društva i nedostatka motivacije i podrške za završetak i nastavak školovanja. Oni ne sudjeluju u procesima donošenja odluka koji će imati utjecaja na njih i njihovi se glasovi ne čuju. Ova su pitanja vidljivija među Romima iz segregiranih naselja. Bez njihovog aktivnog sudjelovanja, potrebe mladih Roma ostaju marginalizirane i nisu ih posebno rješavale. Čak i ako postoje neke aktivnosti ili mjere usmjerene na mlade Rome, one se ne razvijaju, ne vode ih ili ne posjeduju, što negativno utječe na stvarnu učinkovitost i održivost tih aktivnosti.

Kada je riječ o sudjelovanju u uobičajenim strukturama mladih, poput lokalnih klubova mladih, vijeća mladih ili hrvatskih mreža mladih, vidljiva je potpuna odsutnost mladih Roma.²⁰ Malo je romskih udruga mladih, ali samo su dvije aktivne - Romiska o organizacija Hrvatske i Udruga romske mladeži „Bolja budućnost“. U oba slučaja čelnici udruga su muškarci u dobi od 30 do 40 godina.

Što se tiče lokalnih ili regionalnih vijeća romske nacionalne manjine,²¹ neki vijećnici spadaju u skupinu mladih Roma, ali niti jedan od njih nije na vodećoj poziciji u vijeću. Samo jednom do sada, mladi Rom bio je predsjednik jednog od vijeća, za vrijeme posljednjeg mandata (2015-2019) Vijeća Roma u Gradu Slavonskom Brodu.²²

Bez prepoznavanja koristi sudjelovanja romske mladeži matičnim strukturama mladih i u romskim platformama, romska pitanja mladih ostat će marginalizirana, propustiti će se prilike za njihovo uključivanje, a posebne romske politike biti će potrebne još dugo vremena

Pozadina i uzrok problema

Kao nacionalna manjina, Romi imaju najmlađu populaciju u Hrvatskoj, prosječne dobi od 21,9 godina. Raspodjela među različitim dobnim kategorijama Roma do 29 godina je sljedeća:²³

¹⁸ Hrvatski nacionalni program za mlade definira mlade ljude u dobi od 15 do 30 godina: https://www.youthpolicy.org/national/Croatia_2014_National_Youth_Programme.pdf

¹⁹ Ovaj problem male zapošljivosti tiče se hrvatske mladeži uopšte. Stoga zemlja provodi niz pozitivnih mjera usmjerenih na povećanje zaposlenosti mladih, slično kao pozitivne mjere usmjerene na Rome.

²⁰ Desk istraživanja i telefonski pozivi prema hrvatskoj mreži mladih. Informacije prikupljene od više od 40 Roma iz Čakovca, Orehovice, Slavenskog Broda, Zagreba, Rijeke, Delnica, Belog Manastira, Murskog Središća i Siska.

²¹ Pogledajte civilni nadzornik Roma (2018) za više detalja o vijećima.

²² Desk istraživanje i razgovor sa Savjetom romske nacionalne manjine u Zagrebu, Slavonskom Brodu i Podturenu.

²³ Census 2011, p. 18, dostupan na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1469.pdf

<i>Starost</i>	<i>Broj ljudi</i>
0-4	2,706
5-9	2,455
10-14	2,419
15-19	1,825
20-24	1,397
25-29	1,239

Prema tim podacima, 26,28 posto romske populacije pripada kategoriji mladih (u dobi od 15 do 30 godina, 4 461 osoba od ukupno 16 975 stanovnika). Podaci također pokazuju da se taj postotak u budućnosti može povećati, jer više od 44 posto stanovništva pripada kategoriji djece.

Početak tisućljeća sektor civilnog društva Roma počeo se razvijati i bilo je potrebno sudjelovanje Roma. Zakon o nacionalnim manjinama pružio je priliku predstavnicima Roma da sudjeluju u vijećima na različitim razinama i da nominiraju svog kandidata za rezervirano mjesto u Parlamentu. Vlada je osigurala sredstva za sudjelovanje Roma. Tu su priliku iskoristili neki koji su zauzeli pozicije kao vođe Roma. To je uključivalo Romkinje; trenutno, Predsjednica krovne romske udruge Kali Sara i čelnice još dvije značajnije romske udruge, Romsko Srce i „Bolja budućnost“ su žene, a njihov broj u romskim vijećima također raste (iako u mnogi slučajevi ne igraju aktivnu ulogu u vijećima); pored toga, postoji nekoliko romskih aktivistkinja koje su prepoznate od romskog ne ne-romskog sektora. Međutim, s rijetkim iznimkama, te aktivistkinje nisu iz mlade generacije. Jedan od glavnih problema danas je taj što još uvijek nije organiziran prijenos vodstva u političkom životu i unutar romskih nevladinih organizacija. Nevladine organizacije doživljavaju se kao prilika za zapošljavanje i / ili za političko djelovanje. Kao posljedica toga, mnoge nevladine organizacije zapravo ne predstavljaju civilno društvo koje organizira ljude oko zajedničke misije i vizije. Umjesto toga, oni se temelje na obiteljskim odnosima koji ne dopuštaju prijenos vodstva odozdo prema gore i ne dopuštaju predstavljanje potreba i interesa sadašnje mlade generacije Roma.

Potrebe mladih Roma su višedimenzionalne i diferencirane njihovim životnim situacijama (na primjer, potrebama mladih Roma koji nastavljaju obrazovanje²⁴ razlikuju se od onih koji odgajaju vlastite obitelji). Štoviše, kada govorimo o „mladima“, starosna je skupina vrlo široka i potrebe među tim skupinama su raznolike (na primjer, stariji „mladi“ vjerojatno će imati svoje obitelji, vjerojatnije je da će mladi iz segregiranih naselja postati roditelji u ranijoj dobi itd.). Romi koji ne zadovoljavaju stereotipe (na primjer, oni koji nisu u braku, koji pohađaju visoko obrazovanje ili se presele u drugi grad zbog posla) romska zajednica često odbacuje, pogotovo ako dolaze iz segregiranih romskih naselja. Sve ove razlike među dobnim skupinama i među obrazovnim razinama odražavaju se na različite načine života ili različite potrebe i prepreke su ujedinjenju mladih Roma oko zajedničkih ciljeva i zajedničke misije i vizije.²⁵

Moglo bi se vjerovati da nedostatak obrazovanja može predstavljati prepreku sudjelovanju mladih. Međutim, u stvarnosti vidimo da ni u Hrvatskoj ne postoje aktivne romske udruge među romskim studentima. Štoviše, i romske i pro-romske nevladine organizacije ili druge institucije koje su se bavile aktivnostima usmjerenim na romsku mladež izvijestile su o

²⁴ Prema podacima Ministarstva obrazovanja, na početku akademske godine 2019./2020. U srednjoškolskom je obrazovanju bilo 760 Roma. Broj romskih studenata ili sveučilišnih studenata službeno se ne bilježi, ali u akademskoj godini 2019/2020 bilo je oko 32 Roma na tercijarnom obrazovanju. Nadalje, otprilike 10 posto romskih studenata ili sveučilišnih studenata ne pripada dobnoj kategoriji "mladi" i stariji su.

²⁵ Zaključak iz treninga za mlade Rome, Poreč, srpanj 2019. godine.

problemu obuhvata i uključivanjem mladih Roma u provedbu takvih aktivnosti. Jedno od objašnjenja može biti da mladi Romi nisu bili uključeni od samog početka odnosno u planiranje i zbog toga nisu razvili osjećaj vlasništva nad tim inicijativama; kao posljedica toga, njihovi rezultati takvih aktivnosti nisu održivi.

Na primjer, Vladin ured za ljudska i manjinska prava organizirao je godišnje okupljanja mladih Roma koji su uključivali radionice i dijelove obuke usredotočene na različite teme. No, angažman romske mladeži na ovim skupovima nije zadovoljavajući - kako u smislu zadovoljstva sudionika tako i broja sudionika. Veći broj obično se može postići samo pružanjem aktivne podrške (npr. Organizacije moraju ispuniti prijave za aktivnost umjesto mladih jer se u protivnom ne bi prijavili) i smanjenjem uvjeta za sudjelovanje. Ovaj problem se ne odnosi samo na treninge i radionice, već i na poslovne prilike. Romska organizacija mladih Hrvatske otvorila je 10 slobodnih radnih mjesta za mlade Rome u cijeloj Hrvatskoj u okviru projekta koji financira Europska komisija, nudeći šestomjesečni ugovor o radu i bruto plaću od 900 EUR mjesečno, i u tom slučaju je zamijećen manjak prijava za ponuđeno radno mjesto.²⁶

Ovaj nedostatak interesa mladih Roma za sudjelovanjem ističu i romske i pro-romske nevladine organizacije, romski čelnici i Vladin ured za ljudska i manjinska prava. Mnogi od ovih ispitanika imali su iste probleme prilikom organiziranja aktivnosti za mlade Rome.²⁷

Sudjelovanje romske mladeži u glavnim strukturama mladih

Hrvatska mreža mladih izjavila je da su se potrudili uključiti romsku nevladinu organizaciju u svoju mrežu – ili barem jednog romskog pojedinca – ali izvijestili su o nedostatku interesa s romske strane. Jedna romska nevladina udruga prethodno se pridružila mreži, ali nikada nije bila aktivna.²⁸ Mladi Romi koji su sudjelovali u fokusnoj skupini koja je organizirana za ovo izvješće objasnili su zašto ne sudjeluju u redovitim aktivnostima mladih:²⁹

- „Nemamo informacije o takvim udrugama i mogućnostima aktivnog sudjelovanja.“
- „Daleko smo od ovih klubova i mreža [mainstream mladih].“³⁰
- „Ne obraćaju pozornost na naše potrebe i nismo u istom položaju kao oni.“

Mladi Romi ne prepoznaju prednosti sudjelovanja u strukturama mladih, nedostaju im samopoštovanje i smatraju da nisu „dovoljno dobri“ da bi bili dio ove vrste strukture. Štoviše, zbog segregacije u stambenom prostoru njihov je fizički pristup takvom sudjelovanju teži i oni nemaju potrebne informacije o tim mogućnostima ili motivaciju da ih iskoriste zbog ograničenog kontakta s ne-romima.

Još jedna prepreka je što mnogi Romi osnivaju svoje obitelji u mlađoj dobi i njihov interes i mogućnost sudjelovanja vrlo su različiti od njihovih ne-romskih vršnjaka.³¹

²⁶ Ponuđeni posao sastojao se od zasjenjivanja radnih mjesta u velikim ne-romskim nevladinim organizacijama, a zatim praktične primjene stečenih vještina u romskim nevladinim organizacijama (još ih plaća RYO CRO). Projekt je izmijenjen zbog koronske krize i sudionici će pomoći djeci da dođu do škole.

²⁷ Intervjui s romskim i proromskim organizacijama, predstavnicima vladinog Ureda za ljudska i manjinska prava i romskim zastupnikom.

²⁸ Radionica okruglog stola o sudjelovanju mladih održana u listopadu 2017. godine.

²⁹ Izjave prikupljene tijekom fokusne skupine koja se podudara s treningom za mlade Rome, Poreč, srpanj 2019. godine.

³⁰ To se podrazumijeva i u fizičkoj udaljenosti i u metaforičkom smislu razmišljanja, temeljeno na različitim potrebama romske mladeži u usporedbi s mladima koji nisu Romi.

³¹ Fokus grupa održana u srpnju 2019. godine u Poreču s 20 mladih Roma. Podaci pokazuju da 70 posto Roma između 15 i 18 godina nije na obrazovanju (https://www.cms.hr/system/publication/pdf/109/Roma_Inclusion_in_the_Croatian_Society.pdf). Većina onih koji nisu u obrazovanju osnivaju vlastite obitelji do 21. godine i smatraju se već odraslima.

Sudjelovanje mladih Roma u romskom civilnom društvu

Romska mladež više je zainteresirana za sudjelovanje kada je u pitanju politika Roma. Osjećaju se sigurnije u ovom polju jer smatraju da mogu više doprinijeti temi. Razlog njihove niske zainteresiranosti za aktivno sudjelovanje (koja je, međutim, veća od one sudjelovanja mladih u glavnim strukturama mladih) može se pronaći u njihovim izjavama:

- „Aktivnosti za Rome organizirane su dok radim, studiram ili u vrijeme kada nisam dostupan.“
- „Imam obitelj i djecu i to me sprečava da sudjelujem.“
- „Nemam podatke o tome.“
- „Ne znam kako se prijaviti, kako napisati motivacijsko pismo.“
- „Daleko je.“
- „Tema nije za mene.“

Problemi aktivnih romskih omladinskih nevladinih organizacija (poput YRO ili Romska budućnost) u organizaciji mladih Roma i njihovom angažiranju mogu biti povezani s činjenicom da ih vode stariji muškarci u dobi od 30 do 40 godina, što može biti posebno osjetljivo u organiziranju aktivnosti, prema razmišljanjima čelnika anketiranih nevladinih organizacija, kada se organiziraju aktivnosti za mlade Romkinje. S druge strane, dvije anketirane romske nevladine organizacije rekly su da imaju mlade Rome u svojim strukturama, ali čak ni ti mladi ljudi nisu u stanju motivirati i uključiti romsku mladež u ove procese. Kao što je ranije spomenuto, romska mladež doživljava sektor civilnog društva kao sektor usko povezanim s zapošljavanjem i politikom. Zbog toga se mnogi mladi Romi ne osjećaju ugodno da uđu u sektor ili shvate da za njih nema mjesta i da je to za starije romske vođe. Tijekom istraživanja, sudionici fokus grupa rekly su da su bili voljni raditi u romskim nevladinim udrugama, ali njihova očekivanja nisu ispunjena na početku njihovog angažmana.³²

Intervjuirane organizacije objasnile su da se drugi problem odnosi na njihov ograničeni kapacitet i financiranje, koji također utječe na sudjelovanje mladih. Intervjuirane mlade osobe rekly su da se plaše samoorganiziranja, jer smatraju da nemaju vještine za vođenje udruga ili za pronalaženje načina za financiranje svojih aktivnosti. Stvoriti udrugu vrlo je izazovno; na početku je potrebno uložiti puno volonterskog rada i potrebno je imati specifična znanja za razvoj i pokretanje projekata (ovo je posebno izazovno kada su u pitanju projekti s velikim proračunima i projekti koje financira EU), kao i znanje kako upravljati nevladinom organizacijom. Uglavnom, Romi s formalnim obrazovanjem i potrebnom motivacijom se već zaposleni u tvrtkama, pa im je na raspolaganju samo ograničena količina vremena za aktivno sudjelovanje u romskom civilnom društvu. Mladi Romi, pogotovo ako imaju neku vrstu obrazovanja, radije zadovoljavaju svoje potrebe pronalazeći posao u Hrvatskoj ili inozemstvu, što se događa i često se posljednjih godina.³³

Sudjelovanje mladih Roma u strukturama donošenja odluka

Najveći dio sudjelovanja romske mladeži postoji u vijećima romske nacionalne manjine na lokalnoj i regionalnoj razini. To se može objasniti činjenicom da je ovo sudjelovanje rezultat pozitivne akcije i prava Roma da budu zastupljeni u tim strukturama ako broj registriranih Roma na određenom teritoriju zadovoljava zakonski prag.³⁴

³² Razočaranje se sastojalo, na primjer, u činjenici da nevladine organizacije nisu u stanju osigurati mladima stabilno zaposlenje od početka, ili što posao uključuje puno radnog stola (poput pisanja projekata, što se smatra posebno dosadnim) kada očekivali su da će samo obaviti terenske radove. Druga povratna informacija bila je da se kao najmlađi članovi tima nisu osjećali dovoljno uvaženi ili nisu mogli sudjelovati u odlučivanju. Izvor: Fokus grupa održana u Poreču, srpanj 2019. s 20 mladih Roma.

³³ *Ibid.*

³⁴ Pogledajte civilni nadzor Roma (2018) za više pojedinosti.

Neka vijeća uključuju značajan broj mladih Romkinja i Roma, ali njihova razina sudjelovanja je na najnižoj razini u odnosu na starije članove. U mnogim su slučajevima oni tu samo da podrže političku opciju koju vode Romi (muškarci) koji pripadaju starijoj životnoj dobi.³⁵

Druga podrška sudjelovanju romske mladeži uključuje svijest institucija, koje rade na pitanjima važnim za uključivanje Roma, da je romsko sudjelovanje potrebno: u savjetodavnom odboru Ureda pučke pravobraniteljice postoji romski član (g. Milan Mitrović), a mnoge institucije su svjesne romske situacije i žele financirati projekte fokusirane na romsku nacionalnu manjinu kako bi podržali sudjelovanje Roma. Hrvatski zavod za zapošljavanje ima poseban proračun za zapošljavanje Roma, a ne-romske udruge uključuju romske udruge ili romske aktiviste u provedbu svojih projekata usmjerenih na romsku nacionalnu manjinu.³⁶

Ova vrsta fokusa utjecala je na uključivanje i sudjelovanje pripadnika romske nacionalne manjine, no isti se fokus ne odnosi na mlade Rome koji su marginalizirani unutar svojih zajednica, usprkos činjenici da predstavljaju veliki broj ljudi.

Osobna iskustva i refleksije autora

Imam osobno iskustvo vodećih romske organizacije mladih (u prošlosti Romsku organizaciju mladih a od 2019. do danas, još jedna nevladina udruga pod nazivom Romska organizacija mladih Hrvatske). Aktivno radim s mladim Romima, organiziram obuke, radionice i različite aktivnosti za njih. Moje zapažanje je da mlade Rome romska zajednica ne prepoznaje kao vođe.

Velika je raznolikost među mladim Romima; neki su roditelji već u mladosti i moraju dati prioritet brizi i dobrobiti svoje obitelji kako bi osigurali svoju financijsku stabilnost. Obično imaju niže obrazovanje i suočavaju se sa diskriminacijom od strane većinskog društva. U mnogim slučajevima slijede stope svojih roditelja i žive u siromaštvu. Druga skupina koja je stekla srednjoškolsko obrazovanje počinje raditi vrlo rano, ali se suočava s poteškoćama u pronalaženju posla ili se suočava s diskriminacijom tijekom karijere. Oni ne postaju uzori mladim Romima i većinom rade težak fizički posao. Jedan od njihovih ciljeva je kako pronaći način za dostojan život.

Treća skupina, koja prolazi kroz više razine obrazovanja i poduzima veći korak ka integraciji u društvo, brojčano je najmanja. Predstavnici ove skupine i dalje se suočavaju s diskriminacijom većine, ali se suočavaju i s diskriminacijom romske zajednice. U mnogim slučajevima pronađu posao, a zatim osnivaju obitelji s partnerima koji nisu Romi. Mnogi pokušavaju raditi za Rome, ali samo nekoliko ih je ostalo na poslovima usko povezanim s uključivanjem Roma. Kao posljedica toga, oni nisu prepoznati kao „Romi“ od romske zajednice, a oni obično razvijaju predrasude prema romskoj zajednici. Česta izjava obrazovanih Roma o marginaliziranim Romima glasi: „Ako mogu ja to učiniti, mogu i oni.“

Stoga postoji potreba za osnaživanjem marginalizirane romske mladeži kroz ciljano jačanje kapaciteta i podršku lokalnim organizacijama u odvojenim naseljima. To bi omogućilo stvaranje lidera među onim marginaliziranim Romima koji su najbliži mladim Romima koji su socijalno isključeni. Takvu vrstu vodstva ne mogu zamijeniti Romi koji pripadaju – ili se percipiraju kao pripadnici elita. Gradski Romi i stariji Romi također ne mogu voditi marginaliziranu romsku mladež.

³⁵ Izvor: intervjui i terensko istraživanje autora o rodnoj dimenziji u radu vijeća, provedeno u 2014..

³⁶ *Ibid.*

Odgovor politike na probleme

Mladi Romi prepoznati su NRISom i Akcijski planom za njegovu provedbu za 2019./2020.³⁷ Međutim, ne postoje posebne mjere usmjerene na potrebe mladih Roma. Glavno postignuće NRIS-a i Akcijskog plana jest da oni posebno imenuju žene i mlade kao podskupine; međutim, nijedna posebna mjera nije usmjerena na te dvije skupine.

Općenito, opće politike usmjerene su na sve mlade, ali u mnogim slučajevima se ne bave specifičnim potrebama mladih Roma. Romske politike i omladinske politike utječu na život mladih Roma, ali razina njihova sudjelovanja u izgradnji tih politika nije zadovoljavajuća za mlade Rome i ne zadovoljava neke njihove posebne potrebe, koje nisu obuhvaćeni niti jednom od tih politika (poput obrazovanja o roditeljskim vještinama, mentoriranja tijekom srednjoškolskog i tercijarnog obrazovanja, povećanje pristupa omladinskim strukturama, pružanju seksualnog obrazovanja od rane dobi i omogućavanju (socijalnog) stanovanja koje će im omogućiti zapošljavanje). Ni lokalna, ni regionalna, ni nacionalna vlada nemaju poseban fokus na financiranju razvoja romskog omladinskog sektora; bez financijske potpore teško je stvoriti i održati sudjelovanje romske mladeži.

Posljednjih nekoliko godina Vladin ured za ljudska i manjinska prava pokušao je uključiti romsku mladež i organizirali su obuke i radionice. U projektu koji provodi Ured planirali su osposobiti najmanje 45 mladih Roma u Hrvatskoj za sudjelovanje u praćenju provedbe NRIS-a na lokalnoj razini. Prva je grupa obučena 2019. godine, a nastavak je planiran za ljeto 2020. godine.³⁸

Romski saborski zastupnik, gospodin Veljko Kajtazi, pozvao je romsku omladinu na organiziranje Kongresa mladih Roma 2020. godine i ponudio financijsku potporu za to iz vlastitog proračuna i iz proračuna nevladine organizacije Kali Sara, krovne udruge Roma u Hrvatskoj. Do događaja se nije došlo zbog koronavirusne krize.³⁹

Vijeće Europe (Odjel za mlade) također je sufinanciralo i suorganiziralo nekoliko treninga za mlade Rome u 2018. godini,⁴⁰ a u rujnu 2019. održan je stručni seminar na temu podrške mladim Romima u prijelazu iz obrazovanja u zaposlenje.⁴¹

³⁷ Dostupno na:

<https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Akcijski%20plan%20za%20provedbu%20Nacionalne%20strategije%20za%20uklju%C4%8Divanje%20Roma%20za%20razdoblje%20od%202013.%20do%202020.%20godine,%20za%202019.%20i%202020.%20godinu.pdf>

³⁸ Informacije prikupljene od predstavnika vladinog Ureda za ljudska i manjinska prava. Više informacija o treningu potražite na: <https://ljudskaprava.gov.hr/vijesti/odrzan-prvi-trening-za-aktivno-ukljucivanje-mladih-pripadnika-romske-nacionalne-manjine-u-provedbu-nacionalne-strategije-za-ukljucivanje-roma-od-3-do-5-srpnja-2019-godine-u-porecu/900>

³⁹ Informacije prikupljene tijekom početnog sastanka mladih Roma u NVO Kali Sara, listopad 2019. godine.

⁴⁰ <https://rm.coe.int/2018-training-workshop-call-for-participants-croatia-final/16808eb542>

⁴¹ Informacije prikupljene od Denisa Durmisha, predstavnika Vijeća Europe. Za više informacija pogledajte: <https://rm.coe.int/expert-seminar-concept-final-2019-06-10/1680971a1b>

ROMSKA DJECA U POSVOJITELJSKIM NEROMSKIM OBITELJIMA

Tijekom faze pred istraživanja razvoja ovog izvješća, ova je tema označena kao jedna od najrelevantnijih za treći ciklus praćenja RCM-a, jer nikad nije bila u fokusu romskih nevladinih organizacija ili aktivista, a tiče se pitanja koje NRIS i opće politike zanemaruje. U ovom je području vrlo teško dobiti detaljnije informacije, jer je pristup etničkim podacima o usvojenoj djeci i njihovim posvojiteljskim obiteljima vrlo ograničen. Međutim, intervjuirali smo četiri ne-romske majke koje su usvojile romsku djecu i jedno romsko dijete koje je usvojila ne-romska obitelj.

Važno je napomenuti da u ovom poglavlju nije detaljno razmotren problem prevelike zastupljenosti romske djece koja je država uklonila iz rodni obitelji i koja su smještena u udomiteljstvo, bilo u ustanove, bilo u udomiteljske / posvojiteljske obitelji. Također ne raspravlja o politikama koje uzrokuju upravo taj problem. Umjesto toga, fokus je stavljen na poseban slučaj gdje su romsku djecu posvojile ne-romske obitelji.

Objašnjenje i uzrok problema

Romska djeca doista su previsoko zastupljena u ustanovama za napuštenu djecu i djecu koja država uklanja iz rodni obitelji.⁴² Razlozi za to su višedimenzionalni. Mjera uklanjanja djece iz njihovih rodni obitelji posljednji je korak koji će socijalne institucije poduzeti da zaštite interese djeteta i ta krajnja mjera uvijek treba poduzeti u interesu djetetove dobrobiti.⁴³ Razlozi uklanjanja djeteta iz njegove rodne obitelji su različiti, pa je ponekad potrebno poduzeti takve mjere zaštite djeteta kako bi se dijete zaštitilo. Neki od prijavljenih razloga, uključujući stambeni okoliš koji nije prikladan za djecu, nasilje u obitelji ili zlostavljanje djece. Ponekad roditelji voljno traže od socijalnih ustanova da se brinu o svojoj djeci (zbog alkoholizma roditelja, manifestacija ekstremnog siromaštva itd.). Nakon što su djeca izdvojena iz rodni obitelji od strane države ili ih njihova obitelj napusti, djeca se smještaju u institucije. Takva djeca dobivaju strukturnu podršku unutar tih institucija (na primjer, podršku tokom obrazovanja, psihološkim podršku itd.). Takva se djeca mogu smjestiti u udomiteljske obitelji bilo odmah ili nakon nekog vremena, ali trenutno postoji nedostatak kapaciteta u udomiteljskim obiteljima.⁴⁴

Prije šest godina postojala je pretpostavka da romska djeca imaju manje šanse za posvojenje, ali to trenutno nije slučaj. Postoji značajan broj obitelji koje su registrirane za posvojenje i koje još uvijek nisu uspjele usvojiti dijete, pa se ovdje razmatrani problemi tiču sve većeg broja obitelji.⁴⁵ Problem rasizma nad Romima u hrvatskom društvu također ostaje neriješen.

Romska djeca koja su usvojila ne-romske obitelji gube kontakt sa svojim romskim identitetom. Njima ili njihovim obiteljima ne postoji sustav potpore za identifikaciju s etničkom pripadnošću koja društvo smatra problematičnom. Ako ta djeca imaju tipično „romski izgled“, suočavaju se s predrasudama, diskriminacijom i rasizmom u društvu, što predstavlja drugu razinu opterećenja za tu djecu pored toga što su usvojena. Ne-romske posvojiteljske obitelji imaju problema s pružanjem podrške svojoj djeci kada je riječ o manifestacijama antigipsizma i povezanosti njihove djece s njihovim romskim identitetom u širem smislu tog pojma. Međutim, mnoga romska djeca koja su usvojena od ne-romske

⁴² Intervjui sa zaposlenicima (socijalnim radnicima) u institucijama za napuštenu djecu i djecu koja država odstranjuje iz njihovih rodni obitelji.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Izvor s interneta: <https://centar-sirius.hr/udomitelji/https://centar-sirius.hr/udomitelji/>

⁴⁵ *Ibid.*

obitelji možda razvijaju stereotipnu percepciju većinskog društva prema Romima, jer su izloženi utjecaju hrvatskih medija, koji često negativno izvještavaju o romskoj zajednici. Kako je jedan od romskih usvojenih mladića rekao: „*Zanima me moje podrijetlo, ali bojim se onoga što ću tamo pronaći. [...] Ja sam drugačiji, ali društvo me gleda kao da pripadam njima [Romima].*“ Jasno je da je ovo usvojeno dijete romskog porijekla asimiliralo one negativne stereotipe o Romima i nije imalo priliku uspostaviti pozitivan odnos prema njegovom romskom identitetu i podrijetlu. Neke ne-romske obitelji koje usvajaju romsku djecu također reproduciraju stereotipe prema Romima tipične za uobičajeno društvo. Primjerice, neki ne-romski posvojitelji tumače probleme u ponašanju njihove djece genetikom: „*Ide u pogrešnom smjeru, ali ima to u krvi*“, rekla je jedna majka koja nije Romkinja i usvojila je romsko dijete.

Ostali roditelji koji nisu Romi spremni su podržati usvojenu romsku djecu u uspostavljanju veze s njihovim romskim identitetom. Neki takvi roditelji poduzeli su neke korake, ali nisu bili uspješni u tom procesu. Glavni razlog njihovog neuspjeha jest taj što jer nisu imali i ne postoji podrška romskog civilnog društva koja bi mogla igrati ključnu, vrlo korisnu ulogu. Jedna majka koja nije Romkinja rekla je: „*Ja sam iz srpske manjine i imamo klubove za mlade, ali nigdje nisam mogla pronaći romske klubove za mlade*“, koji bi mogli podržati etnički „mješane“ obitelji s usvojenom romskom djecom. Roditelji koji nisu Romi rekli su da ne znaju kako se nositi s diskriminacijom i zlostavljanjem koje njihova djeca doživljavaju ili će ih možda imati u budućnosti temeljem njihovog etniciteta.

Pored diskriminacije i rasizma iz većinskog društva, roditelji s kojima smo razgovarali također su izvijestili da su njihova djeca također doživjela odbacivanje od strane drugih Roma koji ih ne prepoznaju kao Rome, zbog jezika kojim govore, njihovih ne-romskih članova obitelji, itd.

Kao i svaka obitelj koja je usvojila djecu, i ovi se roditelji mogu bojati što će se dogoditi ako se njihova usvojena djeca suoče s biološkim roditeljima. Romska djeca odgojena od strane posvojitelja, ne-romske obitelji mogu se ponašati i govoriti drugačije od svoje rođene obitelji, ali njihov fizički izgled ih i dalje može označavati kao pripadnike romske manjini i stoga će osjetiti istu diskriminaciju i rasizam kao i ostali Romi. Kako ovaj problem nije prepoznat, ne postoji sustavna podrška usvojiteljskim obiteljima niti usvojenoj djeci.

Odgovor politike na problem

Opće politike ne adresiraju posebne potrebe posvojiteljskih ne-romskih obitelji s romskom djecom.

Udomiteljske obitelji dobivaju financijsku potporu za udomljenu djecu u rasponu od približno 65 EUR do čak 300 EUR mjesečno, ovisno o dobi i invalidnosti djeteta. Također primaju financijsku naknadu za svoje usluge u rasponu od otprilike 55 EUR do čak 170 EUR, opet ovisno o broju djece i je li udomiteljska obitelj zakonski dužna izdržavati ih.⁴⁶

Što se tiče posvojiteljskih obitelji, one ne primaju nikakvu novčanu naknadu za usvajanje djeteta (osim redovitih dječjih doplata koje dobivaju svi roditelji ukoliko ostvaruju pravo na istu), jer se zakonski smatra njihovim vlastitim djetetom. Međutim, ozbiljnija posljedica je to što dijete i obitelj ne dobivaju podršku države nakon što je proces usvajanja dovršen i oni postaju jedna obitelj a usvojitelji primarni skrbnici djeteta. Postoje neke nevladine organizacije koje obiteljima koje su usvojile pružaju profesionalnu podršku, poput nevladine organizacije Adopta, no njihovo funkcioniranje ovisi o financiranju temeljenom na projektima i njihove usluge nisu dostupne svugdje (na primjer, Adoptino djelovanje je ograničeno na grad Zagreb). Takve nevladine organizacije pružaju opću podršku (na primjer, savjetovanje, organiziranje grupa za podršku ili aktivnosti za mlade), ali ne

⁴⁶ Za više informacija o udomiteljskim obiteljima, pogledajte: <https://centar-sirius.hr/udomitelji>/<https://centar-sirius.hr/udomitelji/>

pružaju posebne usluge potrebne ne-romskim obiteljima s usvojenom u romskom djecom.⁴⁷

Činjenica da je civilno društvo u romskoj zajednici nerazvijeno; nepriznavanje posebnih potreba tih skupina; manifestacije anticiganizma u društvu; negativna zastupljenost Roma u medijima; nedostatak vinterakcije usvojenih Roma s romskim društvom koja bi im omogućila izgradnju pozitivne slike o Romima, a samim tim i pozitivnu sliku o sebi kao pripadniku romskog etniciteta; i nedostatak strukturalne potpore za posvojiteljske obitelji sve to dodatno opterećuje.

Ova je tema iznenadila mnoge dionike s kojima smo razgovarali, uključujući članove Vijeća romske nacionalne manjine, romskog zastupnika g. Veljka Kajtazija i kontaktnu točku za Rome (Vladin ured za ljudska i manjinska prava). S jedne strane, romska djeca odgojena u ne-romske obitelji i dalje imaju pravo na etnički pozitivne mjere usmjerene na socijalnu uključenost socijalno marginaliziranih Roma, poput romskih stipendija. (Sve anketirane neromske obitelji pružile su informaciju da njihova djeca koriste takve pozitivne mjere kako su planirane u NRIS-u.) S druge strane, ne postoje mjere koje bi zadovoljile posebne potrebe usvojene romske djece i njihovi roditelji koji nisu Romi. Postoje udruge koje podržavaju posvojiteljske obitelji poput „Adopta“, ali one su usredotočene na probleme „glavnih“ posvojiteljskih obitelji, tj. Ne-romske roditelje koji usvajaju ne-romsku djecu. Slično tome, nema ciljane podrške za romske obitelji koje usvajaju djecu; takve se obitelji suočavaju s potpuno drugačijim nizom posebnih problema, poput sumnji institucija i društva da je njihova motivacija za usvajanje upravo takva da će, navodno, imati pravo na beneficije ili druge oblike diskriminacije i rasizma.

⁴⁷ *Ibid.*

PREPORUKE

Sudjelovanje mladih Roma

Vladinom uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina:

1. Posebne mjere za uključivanje mladih Roma trebaju se uvesti u politiku za uključivanje Roma nakon 2020. godine. One bi trebale biti dizajnirane uz stvarno sudjelovanje članova njihovih ciljnih skupina - mladih Romkinja i Roma i romskih dječaka i djevojčica.
2. Kategorija "romske mladeži" preopćenita je i obuhvaća različite ljude s različitim potrebama; stoga treba uzeti u obzir posebne ciljne skupine (razvrstane po dobi, spolu, društveno-ekonomskom položaju) i njihovim posebnim potrebama
3. Mladi Romi trebaju biti pozvani da sudjeluju u odgovarajućim odborima (kao što su odbor za nadzor provedbe buduće politike / strategije za uključivanje Roma, odbori koji odlučuju o raznim potporama, specijalizirani odbori za uključivanje Roma osnovani na lokalnim razinama i drugi koji bi mogli biti uspostavljeni nakon 2020.) i vijeća romske nacionalne manjine.

Vladinom uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, lokalnim i regionalnim vladama i ministarstvima:

4. Treba izdvojiti posebna sredstva i osigurati tehničku podršku i izgradnju kapaciteta za razvoj romskih udruga mladih na čelu sa mladim Romkinjama i Romima.
5. Postoji potreba za stvarnim sudjelovanjem, što znači da bi romska mladež trebala biti prvo osnažena (vidi prethodnu točku), a zatim se uključiti u planiranje, organiziranje i odlučivanje o pitanjima koja ih se tiču. Bez takvog osnaživanja, postoji rizik da će njihova participacija biti svedena na „žetončice“.

Vladinom uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina i romskim NVO:

6. Vlada i civilno društvo trebaju otvoriti javnu raspravu o sudjelovanju romske mladeži s posebnim naglaskom na političko sudjelovanje; Romsku mladež treba ohrabriti i osnažiti ih da izražavaju svoje potrebe, prioritete i interese u takvoj raspravi.

Savjetima mladih i klubovima mladih:

7. Organizirajte promociju svog rada u romskim naseljima i razmotrite stvarnu dostupnost svojih aktivnosti za romsku mladež.

Romska djeca u posvojiteljskim neromskim obiteljima

Ministarstvu demografije, obiteljima, mladeži i socijalnoj politici:

8. Ne-romske posvojiteljske obitelji s romskom djecom trebaju biti vrlo važan cilj velikih vladinih i nevladinih programa usmjerenih na podršku usvajanju, a također bi trebale biti uključene kao cilj u politici / strategiji za uključivanje Roma nakon 2020. godine.
9. Posvojiteljskim obiteljima treba pružiti pristupačnu profesionalnu podršku nakon usvajanja koja će odražavati specifične potrebe djece manjinskog etničkog podrijetla, posebno Roma.
10. Provedba reforme deinstitucionalizacije Hrvatske trebala bi biti transparentna; njegove rezultate i neuspjehe treba kritički analizirati i te analize staviti na raspolaganje za medije i civilno društvo i priopćiti ih široj javnosti.

Vladinom uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina :

11. Uključite neromske obitelji s posvojenom romskom djecom kao jednu od ciljanih skupina buduće strategije za uključivanje Roma.

Nevladinim organizacijama i vijećima romske nacionalne manjine

12. U suradnji s NVO Adopta i / ili drugim partnerima razviti program za podršku neromskim obiteljima s usvojenom romskom djecom; omogućiti takvim roditeljima treninge za stvaranje pozitivnog romskog identiteta njihove usvojene djece.

DODATAK: KONTROLNI POPIS ZA STRATEGIJU ZA ROME NAKON 2020.GODINE

Pozadina

NRIS i njegov akcijski plan za provedbu istječu 2020. godine. Uključivanje Roma kao tema trebala bi ostati relevantna i nakon 2020. godine, jer romska zajednica još uvijek nije uključena u društvo, još uvijek postoje velike razlike između Roma i ne-roma, a manifestacije anticiganizma su u porastu. U nekim je područjima postignut napredak, ali druga područja su u fazi stagnacije, dok su se pojavili neki novi izazovi koje prethodni NRIS ne adresira. Osobe intervjuirane za ovo izvješće rekli su da je politički fokus na romsku zajednicu niži nego prije 10 godina.

Postoje neke informacije koje ukazuju da bi umjesto da Vlada odobri novu Strategiju za uključivanje Roma, mogao biti usvojen nacionalni program koji bi imao mnogo manje obvezujući karakter. Imenovano tijelo za razvoj politike inkluzije Roma bit će trenutačna kontakt točka za Rome, Vladin ured za ljudska i manjinska prava. Ovo je tijelo, međutim, preopterećeno drugim zadacima i ima manjak ljudskih kapaciteta. Međutim, ima puno podataka o romskoj zajednici, prikupljenih tijekom najopsežnijeg istraživanja o romskoj zajednici u Hrvatskoj, koje je objavljeno 2018. godine.⁴⁸

Hrvatska prolazi kroz promjene i suočava se s velikim iseljeništvom. Ova situacija utječe na romsku zajednicu i njene potrebe. Na primjer, mnogi Romi iz romskih naselja uspjeli su se zaposliti. Mapiranje potreba Roma, koje su se evidentno promijenile od presudne je važnosti prije razvoja sljedećeg NRIS-a. Potrebe nekih podskupina u romskoj zajednici koje trenutno nisu riješene ili adresirane važećim NRIS-om također bi se trebale uzeti u obzir.

Štoviše, 2020. godina, kada bi se trebala izraditi nova politika, izborna je godina. Slična se situacija dogodila tijekom procesa izrade Akcijskog plana za provedbu NRIS-a za 2017.-2018., a promjena političkog ciklusa i politički diskontinuitet uzrokovali su dvogodišnje zakašnjenje u tom razvoju Akcijskog plana. Ako se nova politika uključivanja Roma ponovno odgodi, ministarstva i druge javne institucije koje su ključne za uključivanje Roma neće moći planirati financiranje mjera poput stipendija ili besplatnog vrtića za Rome.

Većina ispitanih za ovo izvješće izjavila je da ne vjeruje da će novi program za uključivanje Roma razviti i biti prihvaćen od strane Vlade do kraja 2020. Za sada Vladin ured za ljudska i manjinska prava nema pričuveni plan za situaciju.

Politička volja i svijest u Vladinom uredu za ljudska i manjinska prava trenutno su na visokoj razini, a uredom upravlja direktor koji je Rom. U prošlosti je ured uvijek uključivao sve dionike i romske podskupine kako bi se dobili perspektive na probleme sa različitih stajališta. Takvu praksu treba njegovati i nastaviti.

Popis za provjeru

Na temelju širokog spektra savjetovanja provedenih tijekom implementacije RCM-a u Hrvatskoj, autori smatraju da je potrebno sljedeće:

- ↳ Nacionalni program/strategiju vlada bi trebala razviti i usvojiti do prosinca 2020. godine.
- ↳ Procesu izrade novog nacionalnog programa/strategije trebalo bi prethoditi mapiranje potreba Roma na lokalnoj razini i razmatranje podskupina unutar

⁴⁸ Kunac, S., Klasnić, K., Lalić, S. (2018) Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: osnovna studija podataka. Dostupno na: https://www.cms.hr/system/publication/pdf/109/Roma_Inclusion_in_the_Croatian_Society.pdf

romske zajednice koji imaju posebne potrebe, poput romske mladeži, Romkinja, romske djece u ne-romskim posvojiteljskim obiteljima i drugih.

- p Trebalo bi razviti posebne mjere za prepoznate podskupine s posebnim potrebama unutar romske zajednice, definirati tijela odgovorna za njihovu provedbu, osigurati potrebno financiranje za te mjere.
- p Preporuke iz evaluacije trenutnog NRIS-a (Friedman, E., Horvat, M. (2015)) trebaju se baviti programom / strategijom i podacima iz najopsežnijeg istraživanja do sada o Romima u Hrvatskoj (Kunac, S., Klasnić, K., Lalić, S. (2018)) valja uzeti u obzir.
- p Trebalo bi razraditi i akcijski plan za provedbu sljedećeg političkog dokumenta za uključivanje Roma, o kojem će se raspravljati u Parlamentu i usvojiti do kraja prosinca 2020. godine.
- p Borba protiv anticiganizma trebala bi biti prepoznata kao prioritet političkim dokumentom nakon 2020. godine za uključivanje Roma kao dodatno samostalno područje uz tradicionalna područja zastupljena u politikama za uključivanje Roma. Posebnu pozornost treba posvetiti borbi protiv rezidencijalne i obrazovne segregacije kao manifestacije anticiganizma i prepreka učinkovitoj socijalnoj uključenosti.
- p Izvještavanje o provedbi NRIS-a u Hrvatskoj trebalo bi biti dostupno putem internetske platforme kako bi se povećala odgovornost Vlade prema javnosti.

LITERATURA

Akcijski plan za provedbu NRIS-a, 2017-2019, dostupan na:

<https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Akcijski%20plan%20za%20provedbu%20Nacionalne%20strategije%20za%20uklju%C4%8Divanje%20Roma%20za%20razdoblje%20od%202013.%20do%202020.%20godine,%20za%202019.%20i%202020.%20godinu.pdf>

Friedman, E., Horvat, M. (2015) *Evaluacija hrvatske nacionalne strategije za uključivanje Roma. Izvještaj o evaluaciji*, dostupan na:

<https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Evaluation%20of%20Croatian%20NRIS%20-%20Report%20EN.pdf>

Kunac, S., Klasnić, K., Lalić, S. (2018) *Inkluzija Roma u Republici Hrvatskoj: Osnovni podaci istraživanja*, dostupni na:

https://www.cms.hr/system/publication/pdf/109/Roma_Inclusion_in_the_Croatian_Society.pdf

Nacionalna strategija za integraciju Roma, dostupna na:

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/roma_croatia_strategy_en.pdf

Romski civilni nadzornik (2018.) *Izvještaj o praćenju civilnog društva o provedbi nacionalnih strategija integracije Roma u Hrvatskoj: fokusiranje na strukturalne i horizontalne preduvjete za uspješnu provedbu strategije*, dostupno na:

<https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-1-croatia-2017-eprint-fin.pdf>

Romski civilni nadzornik (2019.) *Izvještaj o praćenju civilnog društva o provedbi nacionalnih strategija integracije Roma u Hrvatskoj: Procjena napretka u četiri ključna područja strategije*, dostupno na:

<https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-2-croatia-2018-eprint-fin.pdf>

